

PENNINGEN EN MEDAILLES VAN DE HEILIGE VADER BENEDICTUS (480-547) UIT DE 19de EN 20ste EEUW – EEN BIJDRAGE TOT DE RELIGIEUZE NUMISMATIEK

LUC VAN EECKHOUDT

INLEIDING

DE OUDE MEDAILLES VAN DE HEILIGE BENEDICTUS WERDEN REEDS UITvoerig bestudeerd en gepubliceerd door A.J. Corbierre ^[1]. Onderhavige bijdrage wil hierop een aanvulling zijn en een overzicht geven van de rijke en gevarieerde uitgiftes van deze religieuze medailles, die vaak als beschermmedailles of exorcistische krachtmedailles werden verspreid.

We kennen de droeve geschiedenis van de Franse Revolutie op het einde van de 18de eeuw, waarbij alle abdijen werden opgeheven, een groot deel ervan werd gesloopt, en de monniken werden verdreven. Het is pas enkele decennia later dat er stilaan een heropleving merkbaar wordt. De abdij van Solesmes (1833) in Frankrijk, met de vermaarde Dom Guéranger, en die te Beuron (Duitsland), met de gebroeders Wolter, worden de toonaangevende haarden van een nieuwe impuls voor deze aloude religieuze beweging. Bij ons ligt laatstgenoemde abdij aan de basis van de stichting van de abdij van Maredsous (1871), die op haar beurt de abdij Keizersberg te Leuven (1899) ^[2] gesticht heeft en meewerkte aan de stichting van Sint-Andries te Brugge (1901) ^[3]. De abdij van de monialen te Marederet werd gesticht in 1891. In 1837 kon een oud-monnik van Affligem zijn abdij laten herleven in het vroegere capucijnenklooster te Dendermonde. In 1870 herstelde de communiteit van Dendermonde het Oude Affligem ^[4] en in 1879 stichtte zij het nieuwe klooster van Steenbrugge. Het cisterciënzerleven te Bornem werd in 1833 hervat door de laatste monniken van Sint-Bernardsop-de-Schelde. De trappisten kwamen zich te Westmalle vestigen in 1814 en zorgden voor de stichting van Achel (1845). Andere abdijen werden gesticht of herbevolkt: Westvleteren in 1831, Scourmont (Chimay) in 1850 en Rochefort in

^[1] A.J. CORBIERRE, *Numismatique bénédictine. Histoire scientifique et liturgique des Croix et des Médailles de saint Benoît, Patriarche des Moines d'Occident d'après des documents inédits*, Rome 1904, pl. I-XXV, en t. II, Rome [1906], pl. XXVI-L: samen 240 foto's van medailles en kruisen. Dom Adélarde BOUVILLIERS OSB geeft ons een beschrijving van het leven en verzamelwerk van Abbé Corbierre uit Parijs in *The Medal-Cross of St. Benedict*, Belmont 1932, hoofdstuk v: *A great collector of Benedictine Medals*, p. 29-31.

^[2] Guibert MICHIELS OSB, *Boven Loven Godt loven. Honderd jaar Abdij Keizersberg: een overzicht*, in *Loven Boven Altijdt Godt Loven 1899-1999. 100 jaar Abdij Keizersberg Leuven*, Leuven 1999, p. 39 e.v.

^[3] Christian PAPEIANS DE MORCHOVEN OSB, *De Sint-Andriesabdij Zevenkerken*, Tiel 1998, p. 108.

^[4] W. VERLEYEN OSB, *Negen eeuwen Affligem 1083-1983*, Zingem 1983, p. 62.

1887. In Nederland werden in minder dan 20 jaar (1881-1900) vijf nieuwe abdijen gesticht: Tilburg, Diepenveen, Echt, Tegelen en Zundert^[5].

In deze geest van heropleving kreeg ook de beroemde Benedictusmedaille weer meer aandacht en werd zij opnieuw echt populair gemaakt. De verjaardagen van de geboorte (480-1880) en het overlijden (547-1847) van de 'Patroon van Europa', zoals Benedictus door Paus Paulus VI^[6] werd genoemd, waren een ideale gelegenheid om de persoon van de Heilige Benedictus weer op de voorgrond te plaatsen. Naar aanleiding van deze jubeljaren werden ook weer nieuwe medailles gecreëerd. Vooral het jubeljaar 1880 is toonaangevend voor de nieuwe Benedictusmedaille, die ook vandaag nog steeds op dit vernieuwde patroon wordt aangemaakt en vermenigvuldigd. Reeds in 1877 nam de aartsabt van de abdij van Montecassino (Italië) het initiatief om deze volledig nieuwe medaille te creëren.

Deze studie wil hierin een ordening brengen en een overzicht geven.

WIE WAS BENEDICTUS VAN NURSIA?

Benedictus was een monnik die leefde in Italië (480-547)^[7]; hij had een tweelingzus, Scholastica (die eveneens heilig werd verklaard), studeerde te Rome, breekt zijn studies voortijdig af en trekt zich terug in de eenzaamheid, eerst te Enfide, later te Subiaco (drie jaar kluizenaarsleven). In deze grot erkent hij de aanvechtingen van het boze, de demon. Te Subiaco neemt hij de leiding van twaalf kleine kloosters, en hij sticht een nieuw klooster te Montecassino, waar hij vanaf 530 de *REGEL* schrijft^[8] en overlijdt in 547. Dank zij Paus Gregorius de Grote († 604), een volgeling van Benedictus, kennen we zijn *Vita* (levensgeschiedenis)^[9], opgeschreven in de winter van 593, hetzij 46 jaar na zijn overlijden, en dit op basis van vier betrouwbare getuigen (*bis-bini-vita*)^[10]. In het klooster van Vicovaro ontsnapte hij ternauwernood aan een moordpoging (ver-

[5] Daniel MISONNE OSB, *De Monastieke Orde*, in *Benedictus en zijn Monniken in de Nederlanden (580-1980)*, (hierna:) *Tentoonstellingscatalogus* [Sint-Pietersabdij 25/X/1980-4/1/1981], Gent 1980, deel II, p. 18-19.

[6] Paus Pius XII proclameerde Benedictus tot *Europae Pater* en Paus Paulus VI tot *totius Europae Patronus* (Beschermerheilige van het Avondland – 1965). *Acta Apostolicae Sedis*, Vaticaan 1947, an. XXXIX, ser. II, vol. XIV, Homelia, p. 453: *Europae Pater S. Benedictus est*; *Acta Apostolicae Sedis*, an. et vol. LVI, dd. 29 dec. 1964, p. 965 e.v. (oktober 1964).

[7] *Bibliotheca Sanctorum*, Roma 1962, t. II, kol. 1108, tw. Benedetto di Nurcia: '*nacque intorno al 480, nel territorio di Norcia...*'.

[8] F. VROMEN OSB, *Sint-Benedictus' Regel voor Monniken*. Latijn-Nederlands, Slangenburg 1997.

[9] A. HOSTE, *Het leven van Benedictus*, in *Tentoonstellingscatalogus*, op. cit. [n. 5], deel I, p. 59-61.

[10] G. BARTELINK & F. VAN DER MEER, *Gregorius de Grote, Dialogen. Het Leven van Benedictus en andere Heiligen*, Nijmegen 2001, p. 7 e.v. GREGORIUS DE GROTE, *Vita (Benedicti)*, Nijmegen & Brugge 1976, p. 7-8.

giftiging) ^[11]. Enkele vaststaande feiten kunnen dit lijstje nog aanvullen: het bezoek van koning Totila aan Benedictus te Montecassino (542), de voorspelling van de inname van Rome (546-547), de hongersnood in Campanië (546-547), de episode met de Goot Zalla (Arius-ketterij) (542-552) en de dood van de bisschop van Capua (541) ^[12], een vriend van Benedictus.

Benedictus leefde in Centraal-Italië. Nursia, Subiaco, Enfide, Vicovaro en Montecassino liggen in de wijde omgeving van Rome ^[13].

Tot de grote familie van de Benedictusvolgelingen (Regel van Benedictus) behoren de benedictijnen, de cisterciënzers en de trappisten, alsook hun vrouwelijke takken.

Een handig Benelux Monasticon verscheen ter gelegenheid van de herdenking van de 1500ste verjaardag van de geboorte van Benedictus ^[14].

Fig. 1 – Benedictusplaat, Crypte van Montecassino. Centraal de nieuwe voorstelling van de ascetische Benedictus, Abdij van Beuron, 1913

^[11] *Ibid.*, Hoofdstuk III: Over een drinkglas dat door een kruisteken gebroken werd.

^[12] *Tentoonstellingscatalogus, op. cit.* [n. 5], deel 1, p. 60.

^[13] Een duidelijke kaart geeft deze locaties weer in *Tentoonstellingscatalogus, op. cit.* [n. 5], deel II, p. 62bis.

^[14] *Benelux Monasticon*, Beernem 1980, 80 p.

DE ICONOGRAFIE VAN DE HEILIGE VADER BENEDICTUS IN DE NUMISMATIEK ^[15]

Benedictus wordt in de numismatiek steeds voorgesteld als een ‘vader’-type. Op oudere medailles wordt hij afgebeeld in zijn kovel ^[16], met een kruis in de hand ^[17] en zijn boek (regel), dit laatste zowel open als gesloten. Aan zijn voeten wordt de raaf afgebeeld die het vergiftigde brood wegbrengt en de gifbeker waaruit een slang spartelt ^[18]. Het boek blijft het oudste en meest constante embleem van Benedictus ^[19].

Sinds 1880 doet algemeen een nieuw type afbeelding zijn intrede, nl. het Beuronner- of Egyptische type. Deze zeer strenge symmetrische afbeelding van een staande Benedictus vinden we terug in alle varianten.

Honderd jaar later (1980) worden we opnieuw geconfronteerd met nieuwe voorstellingswijzen, zoals de biddende Benedictus in de grot van Subiaco, de zegenende Vader Abt met borstkruis of zittende Benedictus, een moderne voorstelling door Fernand Py of van de hand van Dom Georges Saget OSB te Solesmes. De keerzijde geeft – op een paar uitzonderingen na – steeds het beroemde letterkruis weer ^[20] met de reeks beginletters van slagzinnen en satanbezwingingen, waarover verder meer.

Ter gelegenheid van de 1500ste verjaardag van de geboorte van de Heilige Benedictus heeft het Mercatorfonds een lijvig kunstboek uitgegeven met een zeer relevant overzicht van de iconografie van deze heilige ^[21], alsook een driedelige catalogus voor de tentoonstelling *Benedictus en zijn monniken in de Nederlanden 480-1980* ^[22] die ons een goed beeld geven van de algemene iconografie.

Evenwel, noch in het ene noch in het andere standaardwerk komt de numismatiek aan bod. De catalogus van de tentoonstelling *850 Jaar Benedictijns*

[15] Voor de algemene iconografie van de H. Benedictus wordt verwezen naar Louis REAU, *Iconographie de l'Art Chrétien*, t. III, *Iconographie des Saints, A-F*, Paris 1958, p. 196 e.v. en Wolfgang BRAUNFELS, *L.C.I.*, Herder, Rom 1973, t. 5, kol. 351 e.v.

[16] Een kovel is een overmantel met brede mouwen die bij plechtige diensten wordt gedragen. Zo luidt ook de titel van het monastiek tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland *De Kovel*, dat begin 2008 voor het eerst verscheen (hoofdredacteur Dirk HANSENS OSB, Abdij Keizersberg, Leuven).

[17] Wolfgang BRAUNFELS, *op. cit.* [n. 15], t. 5, kol. 353.

[18] J.J.M. TIMMERS, *Christelijke Symboliek en Iconografie*, Bussum 1978, tw. Benedictus, p. 329 nr. 677.

[19] J.K. STEPPE, De voorstelling van Benedictus in de beeldende kunst. Een inleiding tot de Benedictus-iconografie, in *Tentoonstellingscatalogus, op. cit.* [n. 5], t. 1, p. 80.

[20] Prosper GUERANGER OSB, *Essai sur l'Origine, la Signification et les Privilèges de la Médaille ou Croix de Saint-Benoît*, Poitiers 1887. De dertiende onveranderde editie van dit werk verscheen in 1928.

[21] P. BATSELIER (red.), *Benedictus Pater Europae*, Mercatorfonds, Antwerpen 1980.

[22] *Tentoonstellingscatalogus, op. cit.* [n. 5].

Leven in het Leuvense ^[23] geeft wel een reeks medailles weer: ‘De kruismedaille van de H. Benedictus heeft haar plaats verworven in de volksdevotie. Ze wordt vooral gedragen tegen de kwaadwillige invloed van de duivel naar ziel en lichaam’.

Benedictus wordt in de kerk gevierd op 21 maart en op 11 juli. 21 maart stemt overeen met de herdenking van zijn overlijden; deze dag valt midden in de vasten, vandaar dat sinds 1965, de proclamatie van Benedictus als Beschermheilige van het Avondland, door Paulus VI, 11 juli als feestdag gevierd wordt, nl. de dag van de overbrenging van zijn relieken ^[24] naar Fleury-sur-Loire, thans Saint-Benoît-sur-Loire. Benedictus stierf staande, ondersteund door twee van zijn medebroeders, op 21 maart 547. Een commemoratieve medaille geeft dit prachtig weer (*zie verder*). Deze twee feestdagen, 21 maart en 11 juli, worden algemeen aangenomen ^[25].

DE BENEDICTUSMEDAILLE

Vroeger kwam het beroemde letterkruis op de voorzijde voor, samen met de afbeelding van Benedictus, en werd de keerzijde voorbehouden aan afbeeldingen van andere iconografie zoals de Drievuldigheid, de Zaligmaker, Onze-Lieve-Vrouw, de engelen en heiligen ^[26]. Stilaan komt hierin verandering en krijgen we een uniforme medaille: op de voorzijde de afbeelding van de staande Benedictus en op de keerzijde het letterkruis of het Kruis van Sint-Benedictus.

In de 19de eeuw wordt Benedictus afgebeeld als volgt: stappende of staande Benedictus in kovel – met in zijn rechterhand het kruis – en links het boek – aan zijn voeten links: de raaf met het vergiftigde brood – en rechts zijn mijter en staf. Soms ook: links de mijter en rechts de staf ^[27].

Grafisch kunnen we dit als volgt voorstellen:

kruis / boek
Heilige
mijter / raaf

^[23] *850 Jaar Benedictijns leven in het Leuvense. Tentoonstelling ingericht n.a.v. de viering van het xv^e Benedictuscentenarium*. Abdij Keizersberg 11 juli-14 september 1980, Leuven 1980, p. 25, nr. B14: H. Benedictus. Medailles. Er wordt evenwel geen opsomming gegeven van welke medailles toen geselecteerd werden.

^[24] Philibert SCHMITZ OSB, *Histoire de l'Ordre de saint Benoît*, Maredsous 1948-1956 (7 delen), t. I, p. 37: Mort de saint Benoît... Monte Cassino, 21 mars 547 ou peu après. 11 juli: *translatio*: Wolfgang BRAUNFELS, *op. cit.* [n. 15], kol. 351, tw. Benedikt von Nursia.

^[25] BAUDOT & CHAUSSIN, *Vies des saints et des bienheureux selon l'ordre du calendrier avec l'historique des fêtes*, Paris 1941, t. III: mars, p. 479: ‘Les deux fêtes ... furent adoptées universellement’.

^[26] A.J. CORBIERRE, *op. cit.* [n. 1], t. I.

^[27] Dr. BAMPS, *Notice sur une médaille inédite de saint Benoît, frappée pour l'Abbaye de Saint-Trond par l'Abbé Vander Heyden de Hasselt*, in *RBN* 1882, p. 640 en pl. xx.

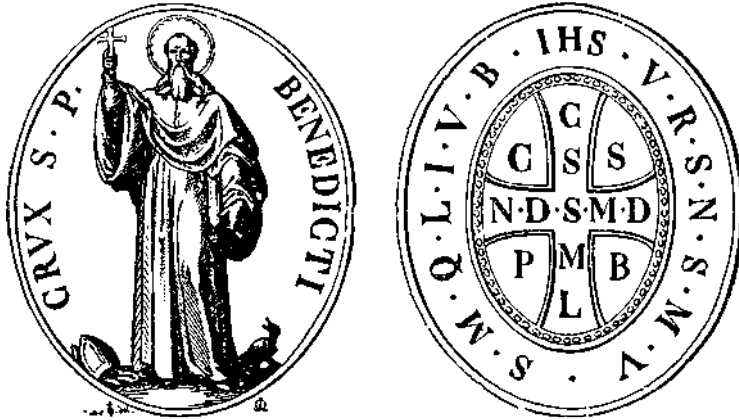

Fig. 2 – Benedictus-medaille 'Koveltype', in Dom Prosper GUÉRANGER OSB, *Essai sur l'origine, la signification et les privilèges de la Medaille ou Croix de saint Benoît*, Paris 1887

Met het Beuronertype (1880) verandert de iconografische voorstelling. Deze neo-romaanse uitbeelding vervangt de mijter en staf door de gifbeker. Zo bekomen we:

kruis / boek
Heilige
beker / raaf.

Doorgaans draagt Benedictus een baard, doch hij komt ook voor zonder: 'tantôt imberbe, tantôt barbu'^[28].

De keerzijde: het Benedictuskruis en de bezweringsformules (of hun afkortingen)^[29]. Centraal hebben we steeds een kruis waarrond deze vier letters staan: **C S P B** of *Crux Sancti Patris Benedicti* (Het kruis van de heilige Vader Benedictus). Op de verticale kruisbalk staan de letters: **C S S M L** en op de horizontale kruisbalk: **N D S M D**, met in het kruispunt de centrale letter **S**. Dit zijn de afkortingen van: *Crux Sacra sit mihi lux – Non Draco sit mihi dux* (wat betekent: Dat het Heilig Kruis mijn licht weze, dat de duivel mijn leider niet weze).

C
S
N D S M D
M
L

Langs de boord van deze medaille vinden we nog meer letters, met bovenaan het **IHS**-monogram en vervolgens zowel links als rechts zeven letters. Dit zijn de beginletters van deze woorden (zinnen):

[28] Louis REAU, *op. cit.* [n. 15], t. III, p. 197, VI.

[29] Prosper GUÉRANGER OSB, *op. cit.* [n. 20], t. III: Des caractères qui se lisent sur la médaille, p. 14 e.v. Ook de abdijen gaven een verklarende folder uit: de Abdij Keizersberg in 1952 en 1960, de Abdij Sint-Andries te Loppem, z.j.: *La Croix-Médaille de Saint-Benoît*.

- **V R S N S M V** : *Vade retro Satana, non* [ook: *numquam*] *suade mihi vana*, wat betekent: Trek u terug satan, kom mij niet uw slechtheden aanbevelen
- **S M Q L I V B** : *Sunt mala quae libas, ipse venena bibas*, wat betekent: Wat u ronddraait is het kwade, drink zelf uw vergif.

Fig. 3 – Joseph MELIA, *Grafische voorstelling met de letterwoorden van de Benedictusmedaille*, in Dom Adélarde BOUVILLIERS OSB, *The Medal-Cross of St. Benedict, Belmont 1932*

Dit is sterke taal en het gaf deze bezweringsmedaille des te meer kracht. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze medailles massaal werden verspreid en echt populair waren. Zo weten we bijvoorbeeld dat via de abdij van Solesmes (Frankrijk) in het jaar 1879, 25.000 medailles werden verspreid ^[30]. De abdij van Maredsous verdeelde een paar honderdduizend medailles per jaar ^[31]. En dan komt de nieuwe medaille: Beuron 1880 (de Beuronerschool ontstond rond 1870 ^[32]). Deze nieuwe creatie is eigenlijk een totaal nieuwe uitbeelding van deze beroemde Benedictusmedaille. Alle elementen werden aangepast en gemoderiseerd: ovale vorm ⇒ ronde vorm – stappende Benedictus ⇒ staande Benedictus – mijter ⇒ gifbeker – losse kovel ⇒ streng gestyleerde en symmetrische ‘romaanse’ kovel – gesloten boek ⇒ open boek. Op de keerzijde: **IHS** ⇒ **PAX** ^[33] – het letterkruis met opengaande armen ⇒ een streng symmetrisch en gelijkarmig recht kruis.

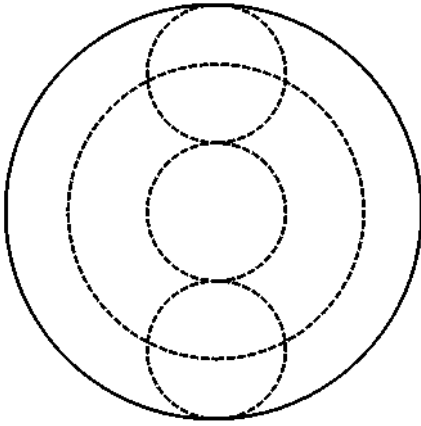
Deze nieuwe medaille is zeer symmetrisch opgebouwd. Benedictus staat binnen een cirkelvormige architectuur.

^[30] Paul PIOLIN OSB, *Revue de l'art chrétien d'Arras*, 1880, p. 1.

^[31] Adélarde BOUVILLIERS OSB, *op. cit.* [n. 1], p. 83.

^[32] De Beuronerschool ontstond ca. 1870 rond Desiderius Lenz; zie J.K. STEPPE, *op. cit.* [n. 19], p. 116.

^[33] *Bibliotheca Sanctorum*, Roma 1962, t. II (tw. Benedetto di Norcia), kol. 1161: Medaglia giubilare (Montecassino 1880) met **PAX** boven het kruis, zijnde het motto van heel de Benedictijnse Orde.

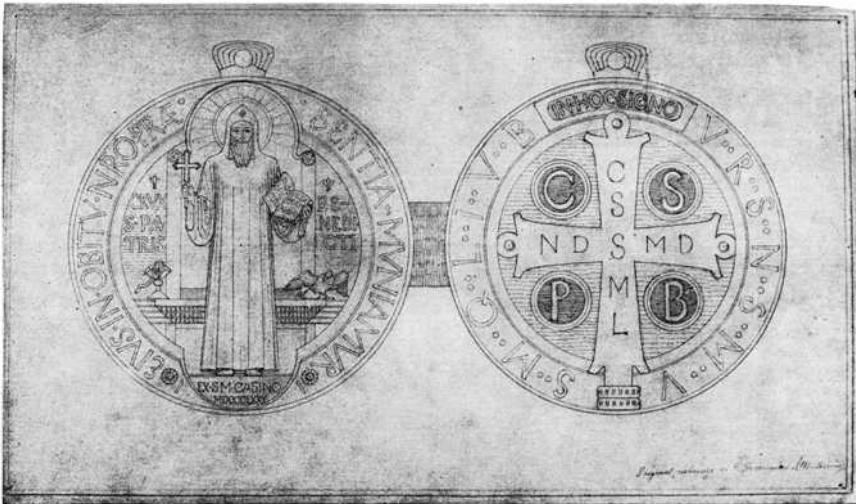

*Cirkelcompositie van de
Beuron-medaille*

Zijn hoofd staat in het midden van een kleine halve cirkel bovenaan, zijn voeten in het midden van een kleine halve cirkel onderaan (in verhouding: drie kleine gelijke cirkels boven elkaar). Langs de rand het volgende omschrift: **EIVS • IN • OBIVT • NRO • PRÆSENTIA • MVNIAMVR**, hetgeen betekent: Dat zijn aanwezigheid ons moge beschermen in het uur van onze dood^[34].

De voorstelling van deze nieuwe medaille combineert in zich een synthese van stilte, mysterie, wijsheid...^[35]. Ze werd ontworpen door de monniken-kunstenaars van de abdij van Beuron in 1876-77 onder leiding van Dom Boniface Krug OSB, die toen prior was.

Deze monniken-kunstenaars hebben ook de crypte en de terracotta beelden in de abdij van Montecassino gemaakt^[36]. Het oorspronkelijke ontwerp is van Dom Desiderius Lenz uit Beuron.

*Fig. 4 – Desiderius LENZ OSB, oorspronkelijk ontwerp
van de nieuwe Beuron-medaille, 1876*

[34] Gaspar LEFEBVRE OSB, *Sous l'égide de saint Benoît*, Confrérie de Saint-Benoît de N.-D. de la Cambre, Bruxelles 1942, p. 100.

[35] Adélarde BOUVILLIERS OSB, *op. cit.* [n. 1], p. 38: 'The Egyptian hieratic... a combination of silence, mystery, wisdom, impassiveness and inscrutability... It is hieratic silence of the sage'.

[36] *Ibidem*, p. 41 e.v.

Fig. 5 – De jubileum-penning van Beuron, 1880 (roodkoper, Ø 45 mm)

Het is deze medaille die het vandaag, 130 jaar later, nog altijd doet. Op een paar kleine fantasieën na, is zij de enige Benedictusmedaille die nog steeds kan verkregen worden in onze liturgische centra en abdijen. Misschien is in onze moderne wereld de grote populariteit van deze beschermmedaille ver verdwenen, toch wordt zij nog in groten getale en in verschillende formaten aangemaakt en verspreid. Deze medaille verkreeg pauselijke goedkeuringen en zij werd ook verrijkt met bijzondere aflaten (1741-42)^[37].

We kunnen ons de vraag stellen, waar zulke bezweringsformules vandaan komen? We moeten terug naar de 15de eeuw, naar het klooster van Metten, waar we één van de oudste afbeeldingen vinden (1414) op een miniatuur (tekening) in de bijbel van Metten (folio 95) met dit bezweringskruis en deze -teksten. Op de lange schacht van het kruis en op de bijhorende schriftrol prijken de woorden van deze apotropaeische tekst^[38]. Later werden enkel de eerste letters van elk woord weergegeven. Een echte devotiemedaille zou volgens Dom Gaspar Lefebvre OSB reeds in 1390 in Italië gekend geweest zijn^[39].

Fig. 6 – Benedictus met op zijn kruis de tekst van de bezweringsformules, naar een handschrift uit de Abdij van Metten, 15de eeuw

[37] P. GUERANGER OSB, *op. cit.* [n. 20], p. 126: XIII. Approbation de la médaille de saint Benoît par le Siège Apostolique. G. LEFEBVRE OSB, *op. cit.* [n. 34], p. 97-101: Les indulgences attachées au port habituel et dévotieux de la Médaille-Croix ordinaire de St. Benoît.

[38] J.K. STEPPE, *op. cit.* [n. 19], t. 1, p 115. A.J. CORBIERRE, *op. cit.* [n. 1], pl. I-II.

[39] Gaspar LEFEBVRE OSB, *op. cit.* [n. 34], p. 81.

Thans kennen we quasi altijd op de voorzijde de afbeelding van Benedictus en op de keerzijde het letterkruis. Het type van Beuron wordt vandaag nog steeds aangemaakt, ook in nieuwe lichtere legeringen. Vroeger werd dit enkel in brons (koper) of zilver gegoten of geslagen, vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw ook in aluminium. Op 200 verschillende exemplaren hebben we maar 5 uitzonderingen teruggevonden, nl. op de keerzijde zagen we eenmaal een eenvoudig kruis met de vier letters **C.S.P.B.** (Subiaco 1980), eenmaal de H. Isidorus (ca. 1950) en tweemaal Sint-Kristoffel (ca. 1980).

De taal van alle medailles is hoofdzakelijk Latijn, omdat de afkortingen van de bezweringsformules in het Latijn zijn. Enkele medailles hebben een Frans opschrift op de voorzijde: St. Benoît of Saint Benoît. Dit zijn medailles die voornamelijk van Solesmes (Frankrijk) komen. We kennen geen Nederlandstalige opschriften op medailles. De Latijnse teksten of omschriften zijn de volgende: **S. BENEDICTI – S. BENEDICTUS – SANCTE BENEDICTE ORA PRO NOBIS – SANCTUS BENEDICTUS – BENEDICTUS SANCTUS – CRUX S. P. BENEDICTI – CRUX S. PATRIS BENEDICTI – CRUX SANCTI PATRIS BENEDICTI – S. MAURUS DISCIPULUS S. P. BENEDICTI – EIUS · IN · OBITU · N[OST]RO · PRÆSENTIA · MUNIAMUR** ^[40] – **SANCTUS PATER BENEDICTUS ORA LABORA – SANCTUS BENEDICTUS MONARCHORUM PATRIARCHA – IN · VIRTUTE · TUA · FIAT · PAX – S[AN]C[T]US BENEDICTUS PATER EUROPÆ (480-1980) – OMNES IN CHRISTO UNUM SUMUS.**

Vorm en formaat

Bijna alle medailles en penningen zijn rond (vooral vanaf 1880) of ovaal (de oudere), gaande van een zeer kleine diameter van 7 mm, tot 65 mm. Enkele medailles zijn langwerpig (al dan niet eindigend op een punt), en een paar werden uitgegeven in de vorm van een kruis, met op de vier uithoeken (verbredingen) de typische Benedictus-iconografie (raaf, giftbeker, kruis en **PAX**).

Ook kennen we rechthoekige medailles, waarvan de hoeken afgerond zijn (verschillende groottes). De abdij van Maredsous gaf een uitgesneden buste van Benedictus uit (hetzelfde type Benedictus als op de ronde medailles), met op de keerzijde onder het letterkruis *Souvenir de Maredsous*.

Enkele oudere typen van medailles

Beginnen we dit overzicht met een oude medaille van bij ons, nl. een medaille die speciaal geslagen werd voor de abdij van Sint-Truiden. Het is een zeldzame achthoekige medaille waarvan er momenteel nog maar enkele exemplaren bestaan. Ze werd ca. 1690 besteld door abt Maur Vander Heyden, afkomstig van Hasselt ^[41].

[40] In vertaling: Wees aanwezig in het uur van onze dood.

[41] Dr. BAMPs, *op. cit.* [n. 27]; *Monasticon belge, t. VI, Province de Limbourg*, Centre National de Recherche religieuse, Liège 1976, p. 63: Maur Vander Heyden.

Fig. 7 – Medaille van abt Maur Vander Heyden (1690, tekening),
Abdij van Sint-Truiden, in Dr. BAMPs, *Notice sur une médaille
inédite de saint Benoît*, RBN 1882, p. 640

Dit is een medaille van het oude type zoals we er heden geen meer kennen. Op de voorzijde zien we de HH. Benedictus en Scholastica die de Benedictuspenning (kruis) vasthouden, en op de keerzijde de H. Trudo die de abdij (in maquette) vasthoudt en de H. Eucherius, zijnde de twee patronen van de abdij van Sint-Truiden. Onderaan het wapenschild van de nieuwe abt Vander Heyden (1690-1730) en zijn wapenspreuk: **IN NOMINE DOMINI**.

Bekijken we in het bijzonder de Heilige Benedictus: deze staat afgebeeld in een wijde kovel, met als attributen de gifbeker en een staf. Hij is bebaard, een element dat op jongere iconografie minder voorkomt. Achthoekige medailles zijn steeds zeldzaamheden geweest. Ook volkskundige Gabriel Celis toont ons een eenvoudige Benedictusmedaille (gegoten), octogonaal formaat^[42] (ca. 1800).

Fig. 8 – Benedictus-medaille (18de eeuw) uit de verzameling van Mgr.
Félix de Bethune, Stichting de Bethune, Kasteel van Marke (Dp. 195)

[42] Gabriel CELIS, *Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land*, Gent 1923, p. 168. Dit is trouwens de enige medaille die in dit merkwaardig boek wordt beschreven.

Een andere merkwaardige Benedictus-medaille troffen we aan in de collectie van wijlen Mgr. Félix de Bethune te Marke (Kortrijk) ^[43]. Dit is een grote ovale medaille in geel koper met uitstulpingen (50 × 35 mm), met op de voorzijde een rechtstaande Benedictus met het open regelboek op een tafel, en op de keerzijde een zevenregelige tekst: QUID | MIHI EST | IN COELO | ET A[D] | TE Q | VID VOLVI | SVPER TE | RRAM. Dit is een zeldzaam type van medaille die we sinds de Franse Revolutie niet meer kennen.

OVERZICHT EN INDELING VAN DE BENEDICTUS-MEDAILLES

We hebben deze veelheid aan medailles opgedeeld in verscheidene categorieën om het overzichtelijk te maken. Zo bespreken en bekijken we achtereenvolgens (*behoudens anders aangegeven, zijn de afbeeldingen op ware grootte*):

I. HET KLASSIEKE KOVEL-TYPE

A. De geelkoperen medailles

1. Ronde medaille (*ca.* 1800)
2. Grote ovale medailles
3. Kleinere ovale medailles
4. Ronde medailles met neogotische accoladenboog
5. Verzilverde en vergulde medailles

B. De aluminium medailles

1. Ronde medailles met neogotische accoladenboog
2. Ronde medailles
3. Ovale medailles
4. Smalle langwerpige medailles
5. Benedictus in een nis

II. DE NEOROMAANSE JUBILEUM-MEDAILLE VAN BEURON (1880)

1. De roodkoperen medailles van 1880
2. Reeks klassieke medailles
3. Reeks medailles met gekartelde bovenboord
4. Reeks medailles met brede platte bovenboord
5. De ‘slanke’ Benedictus – zonder cirkelstructuur (ovaal) – met cirkelstructuur, zonder omschrift – gewone Beuron-iconografie (rond)
6. De alpaca medailles
7. Similor

III. MODERNE UITBEELDINGEN: NIEUWE ICONOGRAFIE

A. Benedictus in buste of enkel het hoofd

1. Type lange baard en hoge staf
2. Benedictus met puntkap

[43] Noël VANDENBUSSCHE, *Devotiepenningen uit de collectie van Mgr. Félix de Bethune. Kas-teel van Marke*, Kortrijk 2001, Dp. 195. In deze merkwaardige collectie van meer dan duizend items vonden we vijftig Benedictusmedailles, waarvan negen vroege medailles uit de 18de eeuw en vroeger.

B. Zittende Benedictus – Fernand Py

C. Rechtstaande Benedictus

1. Dom Georges Saget *OSB*

2. Andere afbeeldingen

D. Frère Lazare *MB* (1983)

IV. *GELEGENHEIDSMEDAILLES*

A. Herdenking van de geboorte van Benedictus (480) – Niel Steenbergen (1980)

B. Herdenking van het overlijden van Benedictus (547)

C. De abdij van Maredsous

V. *VARIA*

1. Benedictus-kruisen (met zelfde bezweringsformule)

a. Kruis van de Goede Dood

b. De letterkruisen van de H. Zacharius en de H. Ulrich

2. De medaille van de H. Scholastica

3. De medaille van de Zusters van St. Vincent-de-Paul

4. De medaille van de H. Maurus, volgeling van Benedictus

I. *HET KLASSIEKE KOVEL-TYPE*

Dit is het type medaille, in geel koper, dat de hele 19de eeuw domineert. Een kovel is een wijd kleed of mantel met brede mouwen en een kap aan de rugzijde, gedragen door kloosterlingen tijdens het koorgebed^[44]. Pas in het laatste kwart van de negentiende eeuw komen de eerste aluminium-medailles op de markt. Tegen het einde van deze eeuw overspoelt evenwel de nieuwe Beuron-medaille volledig onze contreien, dit ter vervanging van het kovel-type dat een paar eeuwen heeft getrotseerd. Op de keerzijde van deze medailles staat steeds het letterkruis met **IHS**.

We hebben deze medailles in twee hoofdcategorieën ingedeeld volgens metaal, nl. de koperen en de aluminium-medailles.

A. De geelkoperen medailles

1. Ronde geelkoperen medaille (*ca.* 1800)

A₇ Benedictus naar links gekeerd, met opgeheven kruis en in de linkerhand het gesloten regelboek. Voor hem aan de linkerkant: de mijter en de raaf met het brood. Heel de achterkant is bedekt met een tapijt van kleine kruisjes.

Omschrift: **CRUX SANCTI PATRIS BENEDICTI**.

R₇ Het letterkruis en de letters in de rand. Bovenaan: **IHS**.

Afmetingen: Ø 34 mm (met oogje: 38 mm).

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

[44] Mieke VAN ZANTEN, *Religieus Erfgoed: geïllustreerd lexicon*, Walburg Pers, 2008, p. 157, tw.: kovel.

Fig. 9

Deze medaille sluit nog helemaal aan bij de klassieke Benedictus-medailles.

2. Grote ovale medailles

De abdij van Affligem bezit een reeks van zes verschillende grote ovale medailles in geel koper, waarop we Benedictus zien, telkens met opgeheven hand met kruis. De attributen onderaan staan wel verdeeld, zowel links als rechts van de Heilige; ze dragen alle dezelfde tekst: **CRUX S. P. BENEDICTI**. Twee medailles hebben een afzonderlijke afgescheiden tekstband. Op de keerzijde staat steeds het letterkruis met **IHS**.

Fig. 10

Fig. 11

- Heilige met mijter en staf aan de voeten, alsook de raaf met stuk brood
Afmetingen: 27 × 33 mm (met oogje: 39 mm)
- Heilige enkel met mijter aan zijn voeten, alsook de raaf met een stuk brood
Afmetingen: 27 × 31 mm (met oogje: 35 mm)

Fig. 12

Fig. 13

- c. Heilige met mijter en staf aan zijn voeten, alsook de raaf met een stuk brood
Afmetingen: 26,5 × 31 mm (met oogje: 35 mm)
- d. Heilige met mijter aan zijn voeten en de raaf met een stuk brood
Afmetingen: 25 × 29 mm (met oogje: 33 mm)

In afzonderlijke randtekst (band), afgescheiden van het middenveld (kruis)^[45]:

Fig. 14

Fig. 15

- e. Heilige met mijter en raaf
Afmetingen: 32 × 33 mm (met oogje: 37 mm)
- f. Heilige met rechtstaande staf en raaf aan de voeten
Afmetingen: 23 × 28 mm (met oogje: 32 mm).

3. De kleinere ovale koperen medailles

Ook in deze kleinere medailles zijn er verschillende typen, die eigenlijk parallel lopen met de grotere medailles. We zouden kunnen spreken van de kleinere maten van deze grote medaille. Deze medailles zijn zo talrijk en steeds opnieuw aangemaakt, dat we zo een hele reeks gelijkaardige items kennen, die telkens een kleine variante vertonen. Vandaar dat een selectie zich opdrong.

Ter ordening hebben we ze ingedeeld in 5 groottes, met aan de keerzijde steeds hetzelfde Benedictus-letterkruis.

Fig. 16

Fig. 17

- a. vijf medailles met omschrift: **CRUX S. P. BENEDICTI** (4 ×) of **CRUX S.P. BENED** (1 ×)
Afmetingen: 18 à 19 mm × 23 mm (met oogje: 26 mm)

^[45] A.J. CORBIERRE, *op. cit.* [n. 1], t. II, nr. 178-179.

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20

- b. vier smallere medailles waarvan één: **L. PENIN A LYON** met omschrift: **SANCTE BENEDICTE ORA PRO NOBIS**, of **CRUX S.P. BENEDICTI**, **CRUX SANCTI PATRIS BENEDICTI**.

Afmetingen: 14 à 16 mm × 20 à 22 mm (met oogje: 23 à 25 mm)

- c. ovale puntige medaille (neogotisch)

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23

- omschrift: **CRUX S.P. BENEDICTI** beeltenis van Benedictus tegen een achtergrond van kruisjes
Afmetingen: 16 × 23 mm (met oogje: 26 mm)
- rechthoekig afgeronde medaille
Afmetingen: 10 × 15 mm (met oogje: 17 mm)
- zeer smalle medaille, ovaal en puntig omschrift: **CRUX S.P. BENEDICTI**
Afmetingen: 11 × 22 mm (met oogje: 26 mm)
Verzameling: Abdij Affligem

Een zeer fraaie vorm is de rechthoek met boven- en onderaan een afgeronde boog. Centraal de ovaal puntige medaille afgebeeld, dit zowel op de voor- als de keerzijde.

Afmetingen: 10 × 15 mm (met oogje: 18 mm)

- d. drie kleine medailles

Fig. 24

Omschrift: **CRUX S.P. BENEDICTI**

Afmetingen: 14 à 15 × 17 à 19 mm (met oogje: 2 à 3 mm langer)

e. L. PENIN A LYON: twee heel kleine medailles

Fig. 25

detail

Omschrift: **SANCTE BENEDICTE ORA PRO NOBIS**

Getekend onderaan in de rand (*zie detail*)

Afmetingen: 13 × 17 (met oogje: 20) en 14 × 17 mm (met oogje: 20 mm)

4. Ronde medailles met neogotische accoladenboog

Fig. 26

Fig. 27

a. geelkoperen medaille

A_V Benedictus tegen een achtergrond van kruisjes omschrift: **CRUX S.P. BENEDICTI**. Links de raaf en rechts de mijter en met staf

R_V Een accoladen boord waarbinnen het letterkruis en daarrond de eerste letters van de bezweringsformules. Bovenaan **IHS**.

Afmetingen: Ø 19 mm (met oogje: 23 mm)

b. twee roodkoperen medailles

A_V Benedictus is afgebeeld binnen een ovale binnenboord omschrift: **CRUX S.P. BENEDICTI** Benedictus draagt een staf, eindigend op een kruis, rechts zit de raaf. Tussen de ovale middenmedaille en de accoladenboord zien we links de mijter en staf en aan de rechterzijde de gifbeker, waarboven een kruisje, met slang.

R_V In een gelobd ovaal: het Benedictuskruis met de letters; daarrond, als tekstband, de eerste letters van de bezweringsformules.

Afmetingen: Ø 18 mm (met oogje: 21 mm) – Ø 15 mm (met oogje: 18 mm)

Dit zijn twee medailles uit een reeks; het is niet uitgesloten dat er nog andere groottes van bestaan.

5. Verzilverde en vergulde medailles

Fig. 28

Fig. 29

- a. A_V Benedictus staat voor een altaar (muur), waarop de gifbeker en de raaf; tekst: **CRUX|S-PA|TRIS / BEN|EDIC|TI**. Omschrift: **PIUS · IN · OBITU · NRO · PRÆSENTIA · NUMIAMUR**

R_V Letterkruis met bovenaan: **PAX**.

Afmetingen: $\varnothing$ 20 mm (met oogje: 23 mm) Bemerkt de cirkelvormige compositie van de achtergrond, die sterk doet denken aan de Beuronstructuur.

- b. ronde medaille, verzilverd

A_V Benedictus met kruis en regelboek, met mijter, staf en raaf aan zijn voeten. Omschrift: **CRUX S. P. / BENEDICTI**.

Afmetingen: $\varnothing$ 15 mm (met oogje: 18 mm)

Fig. 30

- c. Vergulde medaille, geëmailleerd (lichtblauw) octogonaal

A_V Benedictus met open boek en kruis omschrift: **CRUX S.P. / BENEDICTI**

Afmetingen: $\varnothing$ 13 mm (met oogje: 16 mm)

Deze medailles zouden we ook volgens oorsprong (fabricant) kunnen ordenen, maar we hebben er slechts één fabrieksnaam op teruggevonden, nl. **L. PENIN A LYON**. De andere medailles dragen noch tekens noch letters ter identificatie van hun makers. Het ordenen van deze medailles was vrij eenvoudig, omdat steeds hetzelfde prototype van Benedictus (kovel-type) voorkomt, nl. de Heilige met zijn eigen attributen: het kruis en het gesloten regelboek, en onderaan de raaf met het brood en de mijter, al dan niet met de staf.

B. Aluminium-medailles

Sinds het einde van de 19de eeuw verdringen zij de aloude koperen medailles en zullen opnieuw een eeuw standhouden, tot zij op hun beurt verdrongen wor-

den door nieuwe metaallegeringen zoals alpaca en similor (semilor). De Duitse fabriek Kissing vervaardigde medailles in aluminium in 1905 ^[46]. In Frankrijk was dit reeds een generatie vroeger (Penin in Lyon). Vermoedelijk bestonden er ook reeksen van klein tot groot, zoals we ze heden nog kennen van de medaille-fabriek Martineau te Saumur (Frankrijk), waarover verder meer. We hebben de medailles in aluminium ingedeeld naar de vorm, in vijf categorieën, als volgt:

1. De ronde medailles met de afbeelding van Benedictus binnen een neogotische accoladenboog (zelfde type als bij de koperen medailles – zie hoger)
2. De gewone ronde medailles
3. De ovale medailles
4. De smalle langwerpige medailles
5. De ovale medailles waar Benedictus onder een nis staat afgebeeld.

Alle medailles hebben op de keerzijde het letterkruis met letterboord en IHS.

1. Ronde medailles met neogotische accoladenboog (zie hoger)

Fig. 31

Afmetingen: Ø 21 (met oogje: 25) en 18 mm (met oogje 22 mm)

Dit is hetzelfde type als bij de koperen medailles, twee medailles uit eenzelfde reeks.

2. Ronde medaille

Fig. 32

- a. A Een relatief kleine afbeelding van Benedictus staande voor een wand met kruisjes; omschrift bovenaan: **CRUX S.P. / BENEDICTI**

Afmetingen: Ø 20 mm (met oogje: 24 mm)

^[46] Jos PHILIPPEN, *De mirakuleuze medaille*, in *JEGMP* 1983, p. 133.

Fig. 33

b. Zeer kleine medaille (niet scherp geslagen – vaag)

A_V Benedictus met raaf

R_V Benedictuskruis

Afmetingen: Ø 8 mm (met oogje: 11 mm)

3. Ovale medailles

Hier kennen we een hele reeks medailles, die nauwelijks van elkaar verschillen qua iconografie of grootte. Dit duidt erop dat er van dit type en grootte enorm veel zijn gemaakt en hermaakt (vandaar de kleine verschillen). Benedictus houdt steeds het kruis vast, voor zich, en aan zijn voeten zien we vaak de mijter, soms met staf, en de raaf.

Fig. 34

Afmetingen: van 14 × 16 (met oogje: 19) tot 22 × 27 mm (met oogje: 33 mm)

4. Smalle langwerpige medailles

Het is opvallend dat we hier ook vrij smalle medailles hebben gevonden. Aan de keerzijde zijn ze zeer gelijkaardig (Benedictuskruis).

Fig. 35

Fig. 36

Fig. 37

a. Onderaan een sokkel waarop de Heilige staat, met mijter, staf en raaf; omschrift: CRUX S.P. BENEDICTI

Afmetingen: 15 × 23 mm (met oogje: 27 mm)

b. Onderaan de mijter en de raaf; omschrift: **CRUX S.P. BENEDICTI**

Afmetingen: 13 × 21 mm (met oogje: 25 mm)

c. L. PENIN A LYON; onderaan enkel de raaf; getekend onderaan de voet; omschrift: **SANCTE BENEDICTE ORA PRO NOBIS**

Afmetingen: 13 × 18 mm (met oogje: 22 mm).

5. Ovale medaille met Benedictus, staande in een nis

Benedictus staat in een nis tegen een achtergrond van kruisjes

Fig. 38

Afmetingen: 18 × 22 mm (met oogje: 26 mm). Aan de voet zien we de gifbeker waarboven een kruisje

17 × 20 mm (met oogje: 24 mm). Aan de voet: mijter en raaf.

II. DE NEOROMAANSE BEURON-MEDAILLE: HET BEURONER-TYPE

De medailles van het type 'Beuron' (1880) hebben langzamerhand het type met de 'kovel' verdrongen en helemaal vervangen. Uiteindelijk kennen we één uniform type Benedictus-medaille, dat quasi zonder uitzondering weer een eeuw standhoudt en heden als bijzonderste iconografische afbeelding nog steeds wordt verhandeld en gebruikt.

Op de voorzijde van deze nieuwe medaille zien we Benedictus in een zeer symmetrische architectonische compositie opgesteld: streng en imponerend, met lange baard, kruis en open regelboek. Hij staat perfect in het midden van een nis, met links van hem de gifbeker en rechts de raaf, daarrond de Benedictus-teksten (*zie hoger*). De keerzijde bevat het typische Benedictus-letterkruis met de beginletters van de bezweringsformules en **PAX** in de plaats van **IHS**.

We hebben voor deze medailles een ordening gezocht: enerzijds volgens de versiering van de boord, anderzijds volgens de legering van het metaal (zilver, verguld of plaqué or, verzilverd, aluminium, alpaca, similor...). Bij de boorden kunnen we de volgende vormen onderscheiden:

- quasi geen boord: de klassieke medailles die nauwelijks een boord vertonen
- gekartelde bovenboord (*medailles diamantées*)
- platte bovenboord (glad): breed of halfbreed, gepolijst.

Qua groottes kennen we hele reeksen van klein tot groot. Het huis Flambeaux (Bordeaux)^[47] biedt heden nog series van vijf verschillende groottes aan (Ø 10, 13, 16, 19 en 26 mm), dit zowel in zilver als verguld. Verder nog twee andere maten: Ø 15 en 18 mm. Het huis Martineau^[48], eveneens uit Frankrijk, biedt deze medailles aan in verzilverd, verguld, zilver en plaqué or. Heden circuleren nog massa's medailles in aluminium (dit zijn vooral de oudere medailles van de eerste helft van de 20ste eeuw), de nieuwe legering alpaca en zelfs similor (goud blinkend), en dit in alle maten van 9 tot 46 mm diameter.

De omschriften zijn steeds dezelfde. *A_V CRUX S. PATRIS BENEDICTI EN EIUS IN OBITU N[OST]RO PRÆSENTIA MUNIAMUR.*

Enkel een paar gelegenheidsmedailles van 1880 werden in groter formaat geslagen (rood koper). Zo vonden we de maten Ø 32 en 40 mm. Deze medailles van 1880 vertonen ook op de voorzijde, onderaan in de voet, de tekst en het jaartal die aan deze verjaardag herinnert: *EX MONTE CASSINO MDCCCLXXX.*

Enkele afbeeldingen van de verschillende categorieën:

1. Roodkoperen medailles van de verjaardag van het eeuwfeest (1880)^[49], verguld
  - a. afmetingen: Ø 32 mm (met oogje: 37 mm)

Fig. 39

- b. afmetingen: Ø 40 mm (met oogje: 46 mm)

Verzameling: Abdij Affligem

Hiervan bestaan er ook kleinere medailles zoals: Ø 15 mm (met oogje: 17 mm) en 16,5 mm (met oogje: 19 mm).

[47] *Flambeaux argent et plaqué or*, catalogus van de medailles (centres de production FLAMBEAUX: Bordeaux, Canton d'Ambert, Usine de Beaune) – catalogus 12 p.

[48] MARTINEAU S.A. depuis 1906, Saumur (France), Z.I. Ecoparc Nord – catalogus 12 p. (1999).

[49] A.J. CORBIERRE, *op. cit.* [n. 1], t. II, nr. 203.

2. Reeks klassieke medailles (zonder brede boord)
- a. afmetingen: $\varnothing$ 10 mm (met oogje: 13 mm)
  - b. afmetingen: $\varnothing$ 13 mm (met oogje: 16 mm)

Fig. 40

- c. afmetingen: $\varnothing$ 15 mm (met oogje: 17,5 mm)
 R_v Afbeelding van de H. Isidorus omschrift: ST. ISIDORE P.P.N. / PROVEDROUX
- d. afmetingen: $\varnothing$ 16 mm (met oogje: 20 mm)
- e. afmetingen: $\varnothing$ 19 mm (met oogje: 22 mm)
- f. afmetingen: $\varnothing$ 21 mm (met vierkantig oogje: 24 mm), zilver
- g. afmetingen: $\varnothing$ 22 mm (met oogje: 26 mm)

Fig. 41

- h. afmetingen: $\varnothing$ 26 mm (met oogje: 29 mm)
- i. afmetingen: $\varnothing$ 30 mm (met oogje: 34 mm).

Een bijzondere medaille werd in 1883 in aluminium geslagen. De vier armen van het kruis, waar in het midden de ronde medaille ($\varnothing$ 19 mm, voornoemd) zit, werden verlengd en de uithoeken in de vorm van een klaverblad werden ingevuld als volgt:

- A_v Bovenaan de gibbeker met het slangetje, links en rechts een raaf en onderaan het wapenschild van een abdij met daaronder het jaartal **1883**.
- R_v Boven, links en rechts in de verlengde armen zien we de afbeelding van een driebladige plant, onderaan: **PAX**.

Afmetingen: 48 × 48 mm (met oogje: 51 mm)

Verzameling: Abdij Affligem

Deze reeks kunnen we nog verder aanvullen en zelfs opsplitsen volgens materie. Er bestaan zeer veel medailles in aluminium, verder in roodkoper, wit metaal en zilver.

Fig. 42

Sinds de jaren 1980 worden deze medailles met meer fantasie vervaardigd en hebben ze een moderner uitzicht gekregen. Zo kennen we de *médailles 'diamantées'* en de medailles met de gepolijste platte bovenboord. We geven enkele voorbeelden.

3. Reeks medailles met gekartelde bovenboord (*médailles diamantées*)

a. afmetingen: Ø 16 mm (met oogje: 18 mm)

Fig. 43

b. afmetingen: Ø 22 mm (met oogje: 26 mm)

Fig. 44

c. afmetingen: Ø 30 mm (met oogje: 33 mm) op de keerzijde: de H. Kristoffel (type sleutelhanger)

4. Reeks medailles met brede platte bovenboord (gepolijst):
- afmetingen: $\varnothing$ 10 mm (met oogje: 13 mm)
  - afmetingen: $\varnothing$ 13 mm (met oogje: 16 mm)
  - afmetingen: $\varnothing$ 15 mm (met oogje: 17 mm)
  - afmetingen: $\varnothing$ 16 mm (met oogje: 20 mm)
  - afmetingen: $\varnothing$ 19 mm (met oogje: 22 mm)

Fig. 45

- afmetingen: $\varnothing$ 30 mm (met oogje: 34 mm)

Fig. 46

- magneetmedailles (enkel een voorzijde): afmeting: $\varnothing$ 30 mm.

Een bijzondere reeks is deze van de 'slanke' Benedictus. Deze komt in twee versies voor, nl. zonder de typische cirkelstructuur van Beuron en in de gewone klassieke Beuron-iconografie.

5. De 'slanke' Benedictus (langwerpige medaille)
- zonder cirkelstructuur van de Beuron-medaille
    - afmetingen: $\varnothing$ 16 mm (met oogje: 19 mm)

Fig. 47

- afmetingen: $\varnothing$ 21 mm (met oogje: 24 mm)

- met cirkelstructuur, zonder omschrift (ovaal). Rechts van Benedictus: **CRUX S. PATRIS**, en links: **BENEDICTI**.
Afmetingen: 11,5 × 17 mm (met oogje: 19 mm)
- de gewone Beuron-iconografie (ronde medaille)
  - a. afmetingen: Ø 9 mm (met oogje: 11,5 mm)
  - b. afmetingen: Ø 13 mm (met oogje: 16 mm)

Fig. 48

- c. afmetingen: Ø 14 mm (met oogje: 18 mm) en op de keerzijde: H. Hubertus!
  - d. afmetingen: Ø 17,5 mm (met oogje: 22 mm)
6. Dit Beuron-type werd ook in een nieuw metaal uitgegeven, nl. in alpaca ^[50] (een legering die vaak niet zeer fijn is) en waarin ook zeer grote modellen zijn gegoten zoals:

Fig. 49

- a. afmetingen: Ø 32 mm (met oogje: 35 mm)
- b. afmetingen: Ø 46 mm (met oogje: 55 mm) met onderaan: **EX S.M. CASINO / MDCCCLXXX**, alsof ze inderdaad van 1880 zijn.

Fig. 50

[50] Alpaca is een nieuwe legering die vooral aluminium vervangt. Het is samengesteld uit koper, nikkel en zink.

7. Similor of semilor^[51]: namaak goud. Dit is een zeer lichte medaille.

Afmetingen: Ø 22 mm (met oogje: 25 mm)

Thans worden deze medailles ook verwerkt tot sleutelhangers, brievenopeners, magnetische plaatjes, mini-bordjes of -kaders, pillendoosjes en bladmarkeerdere.

Sleutelhanger met draaiende medaille in een ring (blauw geëmailleerde achtergrond).

Fig. 51

Afmetingen: Ø 22 mm

Van deze Beuron-medailles hebben we vele tientallen verschillende groottes teruggevonden, bestaande uit zowel aluminium als meer hedendaagse legeringen alpaca en similor. Omzeggens alle productiecentra, voornamelijk in Frankrijk, Duitsland, Italië..., hebben deze vervaardigd en verspreid.

Het *Stabilimento Stefano Johnson S.P.A. (Johnson Medaglia)* te Milaan gaf in 1980 vier reeksen (groottes) medailles uit in vijf verschillende materies: aluminium, brons, verzilverd, verguld en geëmailleerd verguld brons (zie volgende pagina).

In België zijn heden geen productiecentra meer gekend, hoewel er in het midden van de 19de eeuw nog medailles werden vervaardigd in Brussel en in Luik.

[51] Semilor of similor is een namaak-goud, bestaande uit een legering van koper en zink. Jos PHILIPPEN, *op. cit.* [n. 46], p. 133.

Fig. 52 – Overzicht van de 24 medailles geslagen door Johnson Medaglie, 1980, Milaan

III. MODERNE UITBEELDINGEN: NIEUWE ICONOGRAFIE

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw zien we meer fantasie in de ontwerpen van de Benedictus-medaille. Wel dienen wij voor ogen te houden dat het Beuron-type blijft domineren. Vooral vanaf 1980 (1500ste verjaardag van de geboorte van Benedictus) zoekt men innovaties. Eén van de nieuwigheden is dat men begint Benedictus in buste uit te beelden, een iconografie die vroeger omzeggens onbestaande was. De Latijnse inscripties blijven behouden, met een paar uitzonderingen in het Frans (Solesmes, Maredsous). Soms wordt de locatie van de verering en verspreiding eraan toegevoegd, zoals *Souvenir de Maredsous* of *Maria SS. di Montevergine*. N.a.v. het centenarium (1980) kregen verdienstelijke kunstenaars opdrachten om speciaal voor deze gelegenheid een bijzondere en nieuwe medaille te creëren, zoals Fernand Py uit Parijs of Dom Georges Saget OSB uit Solesmes.

A. H. Benedictus in buste of enkel het hoofd

1. Type lange baard en hoge staf

De keerzijde bevat steeds hetzelfde letterkruis en deze medailles zijn in wit metaal, behalve anders gemeld.

Fig. 53

a. Ronde medaille op een kruisvorm

A_V In de uithoeken van het kruis: **PAX**, de raaf, de gifbeker en een ster; links op de medaille: **ORA**, rechts: **LABORA**, in de aureool: **SANCTUS PATER BENEDICTUS**

Afmetingen: 41 × 41 mm (met oogje: 56 mm): onderaan in de voet van het kruis: **MAREDSOUS**
26 × 26 mm (met oogje: 30 mm)

b. uitgesneden buste met oogje

A_V In de aureool: **SANCTUS PATER BENEDICTUS**

R_V Onder de ronde medaille met het letterkruis: *Souvenir de Maredsous*

Afmetingen: Ø 22 mm (met oogje: 26 mm). In oogje: **FRANCE**

Fig. 54

Fig. 55

- c. A₇ Omschrift: **SANCTVS BENEDICTVS** met in het oogje: **ITALY**
 Afmetingen: Ø 18 mm (met oogje: 21 mm), rond

Fig. 56

Fig. 57

- d. Zelfde ronde medaille als in a. (kruis)
 Afmetingen: Ø 16 (met oogje: 19), 13 (met oogje: 16) en 10 mm (met oogje: 12 mm)
- e. Benedictus met lange afgeronde baard: type Maredsous
 A₇ Omschrift: **ST BENOIT**
 R₇ Kruis met enkel 4 letters: **C/S/P/B**
 Afmetingen: Ø 28 mm (met oogje: 33 mm)
 achthoekig: 13 mm (met oogje: 16 mm)
- f. Hedendaags type 'Maredsous': het hoofd met typische baard is gebaseerd op het beeld van de H. Benedictus, dat vereerd wordt in de kerk, in de rechtertoren. Deze medailles zijn in wit metaal.

Fig. 58

Fig. 59

Afmetingen: Ø 26 mm (met vierkantig oogje: 30 mm)
 Ø 23 mm (met vierkantig oogje: 25 mm)
 Ø 18 mm (met vierkantig oogje: 21 mm)
 Ø 13,5 mm (met oogje: 16 mm)
 Ø 10 mm (met oogje: 13 mm)
 Ø 7 mm (met oogje: 9 mm). Voorzijde lichtblauw ge-
 emailleerd

Waarschijnlijk zijn dit medailles uit twee reeksen, waarvan één met een hoge boord.

Fig. 60

Fig. 61

g. Benedictus met abtskruis op de borst

A_V Frontaal voorgesteld: Benedictus met gifbeker en ontsnappende duivel-slang en staf; omschrift: **SANCTUS BENEDICTUS**

Afmetingen: Ø 24 mm (met oogje: 29 mm)
 Ø 11 mm (met oogje: 13 mm).

h. A_V Omschrift: **SANCTUS BENEDICTUS O.P.N.**

Afmetingen: Ø 16 mm (met oogje: 18 mm)
 Ø 13 mm (met oogje: 16 mm)
 achthoekig: 11 mm (met oogje: 13 mm)

Fig. 62

i. kleine medaille in aluminium

A_V Benedictus draagt een staf in de linkerhand en de gifbeker in de rechterhand; in de aureool: **SANCTUS BENEDICTUS**

Afmetingen: Ø 14 mm (met oogje: 18 mm)

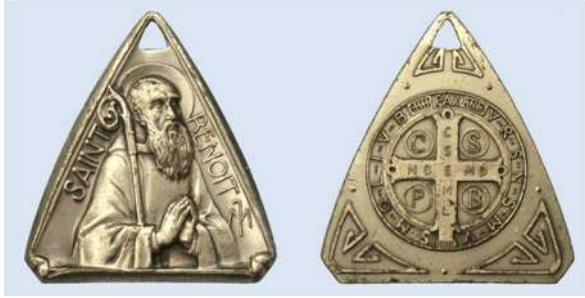

Fig. 63

- j. sleutelhanger-medaille van Maredsous: driehoekig
 A₇ Omschrift: **SAINT BENOIT** en abdijlogo: **M** + staf
 Afmetingen: 35 × 36 mm hoog
 Verzameling: Abdij Affligem

Fig. 64

- k. M.K.V.: brons, eenzijdig (zonder oogje)
 Dit is een kleine bronzen penning, getekend **M_{K.V.}**
 A₇ Modern uitgevoerd hoofd met omschrift: **S. BENEDICTVS** (met opgestoken wijsvinger en staf)
 Afmetingen: Ø 44 mm
 Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

2. Benedictus met puntkap

Fig. 65

A₇ Benedictus naar rechts kijkend, met voor zich zijn staf omschrift: **SANCTUS BENEDICTUS MONACHORUM PATRIARCHA**

R₇ Klassiek Benedictuskruis in moderne typografie

Afmetingen: Ø 30 mm (met oogje: 34 mm)

Vermoedelijk nog verschillende groottes (reeks).

B. Zittende Benedictus (ontwerper: Fernand Py)

Fernand Py is een beeldhouwer uit Parijs die werd aangezocht om voor het jubileumjaar – het Benedictus-centenarium (1980) – een nieuwe medaille te vervaardigen. Van hem zijn meerdere medailles gekend ^[52]. Eén van de jongste medailles die hij ontwierp, was zijn 'zittende' Benedictus, de nieuwe jubileummedaille die in verschillende groottes werd geslagen en verspreid, zowel in een verzilverde als een vergulde editie. Hij is ook de auteur van een medaille van de abdij Saint-Benoît-sur-Loire, waar hij op de voorzijde het wapenschild van dit klooster toevoegde.

Fig. 66

a. De Vredesmedaille ^[53]: PAX. Dit is een totaal nieuwe medaille met een nieuwe voorstelling van de Heilige

A₇ Een gezeten Benedictus met staf en raaf en zegenende hand. Omschrift: **•IN•VIRTUTE•TVΔ•FIAT•PAX•**. Getekend: Py

R₇ De klassieke bezweringsformules in moderne typografie

^[52] www.churchsupplywarehouse.com. Fernand Py heeft minstens 15 verschillende heiligenmedailles ontworpen.

^[53] *Quinzième Centenaire de la Naissance de saint Benoît*, in *Dieu est Amour* (revue), St.-Céneré (Rennes, France), jan. 1980.

- Afmetingen: Ø 56 mm (met scharnier eraan bevestigd als oogje)
 Ø 21 mm (met oogje: 24 mm)
 Ø 16 mm (met oogje: 18 mm), zowel verzilverd als verguld
 Vermoedelijk nog andere groottes (reeks)

Fig. 67

b. Medaille voor de abdij St-Benoît-sur-Loire (Frankrijk)

A_V Benedictushoofd in profiel, naar rechts kijkend, met voor hem zijn staf en achter hem het wapenschild van de abdij. Omschrift: **S. BENEDICTUS. MONACHORUM. PATRIARCHA. PAX.** Getekend: f_{γ}

R_V Benedictusletters met **IHS**

- Afmetingen: Ø 40 mm (met vierkantig oogje: 46 mm)
 Ø 32 mm (?) (met oogje: 36 mm)
 Ø 12 mm (met oogje: 14 mm)
 Vermoedelijk ook andere groottes (reeks)

C. Rechtstaande Benedictus

Ook bij de nieuwe medailles werd Benedictus rechtstaande afgebeeld, dit zowel in wit metaal, aluminium als alpaca, zoals het hoger genoemde 'kovel'-type.

1. Dom Georges Saget OSB, Solesmes: getekend: §

Dom Georges Saget (1915-1993) was een monnik van de beroemde abdij van Solesmes (Frankrijk), en bracht de laatste tijd van zijn leven door in de abdij van Clervaux (Luxembourg) ^[54]. Deze artistiek begaafde monnik is de auteur van één van de mooiste moderne monastieke medailles die de laatste decennia werden ontworpen en uitgevoerd. Deze medaille werd op verschillende groottes geslagen.

[54] Michel JORROR, Dom Georges Saget, *Feuille des Oblats*, 1993, nr. 2-3, p. 35-39 (*son art sacré*).

Fig. 68

- A_v Vader Benedictus met staf en zegenende hand, links van hem de raaf en rechts de gifbeker. Benedictus wordt vrij jong voorgesteld, heeft geen baard en draagt het abtskruis. Omschrift: BENEDICTVS / SANTVS (in moderne typografie!)
- R_v Het klassieke Benedictuskruis met moderne typografie
- Afmetingen: Ø 50 mm (met vierkantig oogje: 56 mm). In meerdere kleuren: verzilverd, verguld.
Ø 30 mm (magneet – vlakke keerzijde)

Fig. 69

- Ø 17 mm (met vierkantig oogje: 20 mm)
Ø 11 mm (met oogje: 14 mm).

2. Afbeeldingen van de rechtstaande Benedictus

Fig. 70

Fig. 71

a. A_V Benedictus naast een altaar (aluminium). Omschrift: S.BENEDICTUS. MO/NACH.OCCID.PATRIAR.

R_V Tonende Maria (*Sedes*) met omschrift: MARIA SS. DI MONTEVERGINE.

Afmetingen: Ø 16 mm (met oogje: 19 mm)

Ø 14 mm (met oogje: 17 mm)

Ø 18 mm (met oogje: 21 mm), wit metaal

Fig. 72

b. Benedictus halfuit voorgesteld

A_V Benedictus met staf en regelboek naast een altaar omschrift: S. BENE-DICTUS

Afmetingen: 14 mm (met oogje: 17 mm)

Fig. 73

Fig. 74

c. Benedictus opnieuw in koveltype met brede bord, ovaal, weinig verzorgde afwerking (alpaca).

A_V Benedictus met opgeheven kruis, raaf en mijter aan zijn voeten. Omschrift: S. BENEDICTI

Afmetingen: 15,5 × 21 mm (met oogje: 25 mm)

Voor het vervaardigen van deze medaille zijn verschillende gietmallen gebruikt (zie bijvoorbeeld het verschil in het lettertype).

Fig. 75

d. Rechthoekige 'médaille diamantée', type Beuron

A_V Benedictus met kruis en regelboek, zonder opschriftenR_V Letterkruis (moderne typografie)

Afmetingen: 16 × 23 mm (met oogje: 26 mm)

Fig. 76

e. Kruisvormige medaille, type Beuron

A_V Centraal Benedictus met kruis en regelboek. Omschrift: SANCTUS BENEDICTUS. In de uiteinden van het kruis (kruistoppen): PAX / de raaf / ORA LABORA / de gibbekerR_V Ronde medaille met letterkruis

Afmetingen: Ø 27 mm (met oogje: 31 mm)

D. Frère Lazare MB (1983)

De abdij *Monastère Sainte-Madeleine* in Le Barroux (Frankrijk) heeft haar medebroeder Frère Lazare opdracht gegeven een reeks moderne medailles te ontwerpen, waaronder een penning van de H. Benedictus^[55].

A_V Benedictus in borstbeeld, met staf en slang. In zijn rechterhand de raaf. Omschrift: **EX MONASTERIO S. MAGDALÆNÆ**, en onderaan: **PAX IN LVMINE**.

R_V Letterkruis en eerste letters van bezweringsformules

Afmetingen: Ø 73 mm (verzilverd en brons)

Ø 33 mm (met oogje: 36 mm). Omschrift: **PAX IN LVMINE LVX IN DOMINO**. Sleutelhanger; verzilverd en brons.

[55] *Lettre aux Amis du Monastère*, n° 22, déc. 1983, Le Barroux, F-84330 Caromb. www.barroux.org ▶ boutique ▶ articles religieux ▶ médailles (geconsulteerd op 7 april 2012).

Fig. 79

Merk op: De raaf is nog moeilijk identificeerbaar en lijkt meer op een troetel-eend. De lange slang die om de krul van de staf draait doet nog amper denken aan de gebroken beker met gif (uitgebeeld als een slangetje dat uit de beker kruipt).

IV. GELEGENHEIDSMEDAILLES

A. Herdenking van de geboorte van de H. Benedictus (480) ^[56]

1. Herdenking 480-1880 (1400 jaar geboorte)

Fig. 80

A_V Beuronertype (of Egyptisch type). Omschrift: •EIVS-IN-OBITV-NRO-PRÆ/.
•SENTIA-MVNIAMVR•. Links van de heilige: CRVX/S-PA/TRIS, rechts:
BEN/EDIC/TI, onderaan: EX S-M-CASINO | MDCCCLXXX

R_V Letterkruis

Afmeting: Ø 45 mm

^[56] *Bibliotheca Sanctorum*, Roma 1962, t. II, kol. 1108, tw.: 'nacque intorno al 480, nel territorio di Norcia, ...'.

2. Herdenking 480-1980 (1500 jaar geboorte), ontwerp van Niel Steenberghe (Nederlands medailleur, 1980)

Fig. 81

- A_v Zittende Benedictus met staf en regelboek *Ora et Labora*. Omschrift: **OMNES IN CHRISTO VNV SVVS**
- R_v Zittende Benedictus te midden van zijn twaalf kloostertjes in het dal van de Anio, open boek met tekst **ORA ET LABORA**, hij draagt het abtskruis en een staf. Omschrift: **SCVS BENEDICTVS PATER EVROPAE 480* 1980**. Zes medaillons op de kaart van Europa met centraal Benedictus en vijf medaillons.

Afmetingen: Ø 65 mm, brons (penning); eerste afslag: 2.500 exemplaren;
kleine versie: Ø 30 mm (medaille)

Getekend: (S en N over elkaar)

Dit is de officiële penning van het Benedictusjaar 1980. Het centrale deel van de voorzijde diende als algemeen logo (tegen groene achtergrond) voor de gelegenheidstentoonstellingen en de vieringen van dit jubeljaar.

3. Subiaco (1980): xv^{de} eeuwfeest van de geboorte

Fig. 82

A_v Benedictus gezeten in de grot van Subiaco. Platte rand.

R_v Omschrift: - **XV CENTENARIO DALLA NASCITA** - / **S. BENEDETTO**.
Centraal: **SUBIACO** | **1980**

Afmetingen: Ø 30 mm (met oogje: 34 mm)

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

4. S. Bento (Portugal – Sao Bento)

Fig. 83

A_v Centraal zien we een moderne jonge afbeelding van Benedictus met voor hem het open regelboek en zijn staf. Omschrift: **S. BENTO. XV CENTENARIO. 480-1980**

R_v Landkaart van Europa met centraal een modern logo: kruis, ploeg en open boek waaronder **VAZ (?) DA EUROPA**. Het water in de zeeën is veranderd in letters, telkens opnieuw: **ORA ET LABORA**.

Afmetingen: Ø 35 mm (met oogje: 41 mm); sleutelhanger

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

B. Herdenking van het overlijden van de H. Benedictus (547)

1. Herdenkingsmedaille van 1300 jaar overlijden (1847)? (ontwerp van Becker)

A_v De Heilige met staf en aureool, halfuit afgebeeld met voor hem een jongeling, bij wie hij de duivel uitdrijft; fijne parelrand (gedeeltelijk). Omschrift: **SI** / **BENOIT**

R_v **MONT CASSIN** | **21 MARS 547**, bovenaan silhouet van Montecassino, vervolgens in kruisvorm: centraal het letterkruis met links de gifbeker met slang en rechts de raaf met het vergiftigde brood.

Afmetingen: Ø 58 mm (geelkoper)

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

Fig. 84

Dit is een Franstalige penning, vermoedelijk afkomstig van de abdij van Solesmes.

Fig. 85

2. Herdenkingsmedaille 1400 jaar overlijden (1947)

Aṽ Twee monniken ondersteunen de stervende Benedictus; onderaan een open boek met volgende tekst: **S.P.B. REGULA**. Omschrift: **XIV·CENTENARIO·DELLA·MORTE·DI·S·BENEDETTO | MCM/XLVII**

Rṽ Letterkruis.

Afmetingen: Ø 50 mm (verzilverd)

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

De H. Benedictus is, net zoals Mozes, rechtstaande gestorven ^[57]. Vandaar dat hij ook de nieuwe Mozes wordt genoemd.

Voor de abdij van Montecassino staat een imposante bronzen beeldengroep van Attilio SELVA (1953), die de stervende Benedictus weergeeft ^[58]. Onze Latemse expressionist, Albert SERVAES, heeft dit ook treffend uitgebeeld ^[59], evenals de beeldhouwer Frans GUISSON ^[60].

Fig. 86 – Frans Guisson, *Stervende Benedictus, ondersteund door twee monniken* (hout)

C. De abdij van Maredsous (Denée)

1. Herinneringsmedaille: 50 jaar abdij (1872-1922) ^[61] (ontwerp van Fernand DUBOIS)

Fig. 87

- Aγ Zegenende Benedictus (halfuit weergegeven), met voor hem een maquette van de abdij van Maredsous. Omschrift: **MARETIOLUM 1872-1922**. Onder de afbeelding van de abdijskerk: **✠** en **SUPER HANC | PETRAM | AEDIFICABO ECCLESIAM | MEAM (incuus)**.

[57] J.K. STEPPE, *op. cit.* [n. 19], t. I, p. 104. Philibert SCHMITZ OSB, *op. cit.* [n. 24], t. I, p. 37.

[58] P. BATSELIER, *op. cit.* [n. 21], p. 254 (afbeelding).

[59] Deze houtskooltekening bevindt zich in de abdij van Dendermonde. Een afbeelding ervan is weergegeven in *Tentoonstellingscatalogus, op. cit.* [n. 5], t. I, p. 166.

[60] Dirk HANSENS OSB, *Benedictus' heengaan. Een beschrijving van het beeld van Frans Guisson*, in *Loven Boven*, jg. 1988, nr. 1, p. 16-18 (beeldengroep achteraan in de abdijskerk van Keizersberg, Leuven).

[61] G. (FOURNIER), *À propos d'une médaille*, in *Revue Liturgique et Monastique*, 16 (1930), p. 36-40.

R_v Zeer modern Benedictuskruis, met onderaan IHS i.p.v. PAX ^[62]

Geelkoper

Afmetingen: Ø 32 mm (met oogje: 36 mm)

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

Deze medaille werd ook in een tweede editie geslagen door *La Monnaie de Bruxelles*.

2. Herinneringsmedaille: 75 jaar abdij (1872-1947)

Fig. 88

A_v Zittende Benedictus met staf, abdijskerk in de hand. Onderaan de raaf en het vergifts slangetje. Omschrift: **IVBILATE / DOMINO | 1872 | MARED SOVS | 1947 |**

R_v Modern Benedictuskruis, met onderaan **PAX**.

Geelkoper

Afmetingen: Ø 32 mm (met oogje: 35 mm)

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

De abdij van Dendermonde ^[63] zou eveneens een herinneringsmedaille hebben uitgegeven in 1947; deze hebben we evenwel niet teruggevonden.

V. VARIA

1.a. Het kruis van de goede dood

Benedictus is vanaf het begin erkend en vereerd geweest als beschermheilige en patroon van de goede dood. Dit vinden we reeds terug in de *Vita* van paus Gregorius de Grote ^[64]. Zo ontstond *in concreto* het beroemde Benedictuskruis, dat de doodstrijd verlichtte. Het werd alom verspreid. Dit kruis heeft zijn typische kenmerken waardoor het zich onderscheidt van andere kruisen: het is

[62] *Ibidem*, p. 36 i.f.

[63] Ulrich KLEIN, *Die Benediktus-Medaille des Jubiläumsjahres 1880*, in *Erbe und Auftrag*, 56, p. 353.

[64] G. BARTELINK & F. VAN DER MEER, *op. cit.* [n. 10], p. 139. Hij voorspelt zijn dood aan zijn medebroeders.

een houten kruis, afgeboord met een metalen boord — bovenaan in het metaal is een hangoog voorzien — de Benedictus-medaille zit er middenin.

Fig. 89 (schaal 60%)

- A_V De zijde van de *corpus Christi*: het letterkruis met de beginletters van de bezweringsformules
- R_V De afbeelding van Benedictus (Beuronertype). Als men dit kruis van deze zijde uit bekijkt, kan men de *corpus* niet zien en geeft het de indruk dat aan de voorzijde geen *corpus* bevestigd is^[65].

Dit kruis werd in verschillende groottes vervaardigd. Zo hebben we drie verschillende maten kunnen terugvinden:

[65] Een mooie afbeelding met beschrijving vinden we terug in de catalogus van MARTINEAU, *op. cit.* [n. 48], p. 2. Gaspar LEFEBVRE OSB, *Le Crucifix-Médaille de Saint-Benoît*, L'Abbaye de Saint-André par Lophem (Bruges), z.j., 4 p. (folder).

De kleinste maat: 21 × 35 mm (met oogje: 39 mm): metalen boord met email-invulling.

Middenmaat: 44 × 82 mm (GERMOGLIO, Italy): wit metaal, ingevuld met email.

Groot kruis: 97 × 197 mm (France): wit metaal (medaille: Ø 33 mm) omheen zwart ebbenhout of mahoniehout.

Het huis MARTINEAU te Saumur (Frankrijk) verspreidt heden nog deze verschillende types, uitgevoerd in verschillende houtsoorten, al dan niet met een zilveren omlijsting. Zo vonden we kruisen terug in mahonie, ebbenhout en kunsthout. De ronde medaille, die op de kruising van de twee balken zit, is de gewone Benedictus-medaille van het Beuronertype. We hebben op dit kruis geen andere types van medailles teruggevonden, wat laat vermoeden dat deze 'Kruisen van de Goede Dood' voornamelijk sinds de Beuronarmedaille werden ingevoerd.

b. De letterkruisen van de H. Zacharias en de H. Ulrich ^[66]

Volledigheidshalve dienen we hier ook het kruis van de H. Zacharias en van de H. Ulrich te vermelden. Op deze kruisen komen dezelfde beginletters van de benedictijnse bezweringsformules voor. Deze kruisen komen in onze contreien zelden of niet voor. Hierbij de tekening van enkele kruisen uit de verzameling van A.J. Bouvilliers.

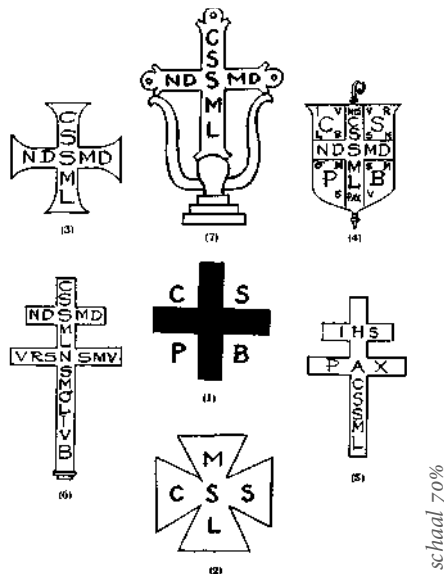

Fig. 90 – Enkele Zachariaskruisen uit de verzameling van Dom Adélarde Bouvilliers

[66] A. BOUVILLIERS OSB, *op. cit.* [n. 1], p. 75. A.J. CORBIERRE, *op. cit.* [n. 1], Plaat xxv: La croix de S. Benoît et de S. Zacharie. G. FOURNIER, *La 'Croix de la Peste' ou Croix de saint Zacharie*, in *Revue Liturgique et Monastique*, 16 (1930), p. 36-40.

2. De medaille van de Heilige Scholastica (480-547)^[67]

Scholastica is de tweelingzus van de H. Benedictus en wordt beschouwd als de eerste benedictines. Zij stierf vòòr Benedictus, die haar zielegang aanschouwde in de gedaante van een duif^[68]. Het kunstatelier van Beuron ontwierp in dezelfde stijl en geest als de Benedictus-medaille (1877) deze Scholastica-medaille (in meerdere groottes) in hun typische neoromaanse Beuronerstijl. Het onderste omschrift **PAX** met zijn versiering is gelijkaardig aan de **PAX** (omschrift) van de Benedictusmedaille. Vandaar dat het ook interessant is om deze medaille hierbij te betrekken als vergelijkingsmateriaal.

Medaille in rood koper, diep reliëf (3 mm)

Fig. 91

- A_v Statisch gezeten Scholastica op een troon met open armen, staf en duif. Links en rechts van de troon zien we telkens een hoogstammige lelie (symbool van zuiverheid en maagdelijkheid). Omschrift: **S^a V•SCHOLASTICA / ✚ ORA•PRO•NOBIS | PAX** en bovenaan: **PLUS POTUIT QUIA PLUS AMAVIT** (zij kon meer bekommen omdat zij meer beminde!)
- R_v Borstbeeld van Johannes de Doper die het Lam aanwijst: **ECCE AGNUS DEI**. Omschrift (buitenrand): **IOANNES IIIII BAPTISTA IIIII □CURSOR IIIII DOMINI IIIII**. De vijf streepjes tussen de woorden vloeien voort uit het vlechtmotief, zodat een kruis wordt geïnsinueerd. Omschrift (binnenrand, afgescheiden door een breed vlechtmotief): **★ INTER.NATOS.MULIERUM.NON.SURREXIT. MAJOR**

Afmetingen: Ø 33 mm (met oogje: 37 mm). Deze medaille hebben we ook teruggevonden in een kleiner formaat: Ø 20 mm (met oogje: 23 mm). Doordat deze medaille in diep reliëf is geslagen (3 mm) komt de architecturale opbouw ervan des te beter tot zijn recht. Ik heb geen gegevens teruggevonden over de creatie van deze medaille door de monniken-kunstenaars van de abdij van Beuron.

Verzameling: Abdij Keizersberg, Leuven

[67] Louis REAU, *op. cit.* [n. 15], t. III, Icon. des Saints, P-Z, p. 1188.

[68] GREGORIUS DE GROTE, *op. cit.* [n. 10], p. 72, hoofdst. xxxiv: Hoe Benedictus de ziel zag van zijn zuster. G. BARTELINK & F. VAN DER MEER, *op. cit.* [n. 10], *Benedictus en andere Heiligen*, Nijmegen 2001, p. 134: Hoe hij de ziel van zijn zuster haar lichaam ziet verlaten.

3. De medaille van de Zusters van St. Vincent-de-Paul

De medaille die deze Zusters aan hun rozenkrans dragen heeft langs beide zijden enkel de letteropschriften van de Benedictusmedaille, dus zonder de afbeelding van deze heilige, en dit behoorde tot de kledij van deze Congregatie. Zo kunnen we ze dateren vanaf 1650 ^[69]. Blijkbaar is er maar één grootte bekend. Het omschrift van de keerzijde van de Benedictusmedaille werd hier aan de voorzijde geplaatst, met in het centrale vlak een kruis, IHS en de drie nagels. Deze medaille is rond en in koper geslagen ^[70].

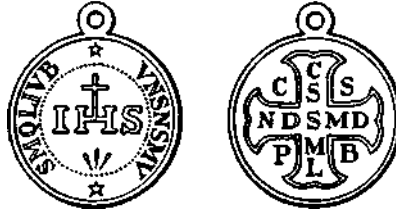

Fig. 92 – Medaille van de Zusters van Saint Vincent de Paul, 19de eeuw

- A_V Omschrift: SMQLIVB ★ VNSNSMV ★ (de eerste N dient een R te zijn!) en centraal onder elkaar: een kruis, IHS en de drie nagels.
- R_V CSPB (in de vier hoeken). Geankerd kruis met de letters: CSSML / NDSMD.
- Afmetingen: 23 mm (met oogje: 27 mm)

4. De medaille van de Heilige Maurus, volgeling van Benedictus

Maurus wordt reeds vermeld in de *Vita (Benedicti)* van Paus Gregorius de Grote ^[71] als eerste volgeling van de Heilige Benedictus. Zijn afbeelding op een medaille is vrij zeldzaam. Hier hebben we een ronde medaille in aluminium, ca. 1900.

Fig. 93

- A_V H. Maurus, als monnik, zegent met het kruis een geknielde persoon. Omschrift: DISCIPULUS / S.P. BENEDICTI. | S. MAURUS
- R_V Letterkruis van Benedictus, hetzelfde als op alle Benedictusmedailles
- Afmetingen: Ø 21,5 mm (met oogje: 25,5 mm)
- Verzameling: Jos DE WINTER, Lovenjoel

[69] A. BOUVILLIERS OSB, *op. cit.* [n. 1], p. 21-22.

[70] G. LEFEBVRE OSB, *op. cit.* [n. 34], p. 86.

[71] GREGORIUS DE GROTE, *op. cit.* [n. 10], p. 38: hoofdstuk VII: Hoe monnik Maurus over het water liep. G. BARTELINK & E. VAN DER MEER, *op. cit.* [n. 10], p. 91: Zijn leerling loopt met zijn voeten op het water.

SLOT

We hebben enkele honderden verschillende penningen en medailles van Benedictus bestudeerd, geordend en uiteindelijk herleid tot een representatieve reeks van ca. 140 items (waarvan er een 100-tal worden afgebeeld), die we in vijf categorieën hebben ondergebracht.

Het was een leerrijke onderneming, waarmee we gedurende meer dan drie maanden dagelijks bezig waren, en dit gekoppeld aan een wekelijks bezoek aan de bibliotheek van de abdij Keizersberg te Leuven, waar de al even enthousiaste bibliothecaris-archivaris Dom Guibert Michiels *osb* heel deze onderneming nauwlettend opvolgde en met wijze raad en inzichten wist aan te vullen.

Het is merkwaardig hoe de abdij van Beuron (Duitsland) sinds 1880 met haar vernieuwende liturgische vormgeving (het neoromaans), het Avondland wist te domineren en te innoveren. Benedictus werd de beschermheilige en patroon van Europa. Zijn beschermmedaille is alom tegenwoordig. De beginletters van de bezweringsformules worden heden nog steeds onveranderd hernomen, zelfs in de hedendaagse plastic. We vonden dit reeds terug in de 15de eeuw in het klooster van Metten (Duitsland).

De oudste medailles zijn vrij uniform. Ze geven steeds Benedictus in kovel weer, met regelboek (zijn oudste attribuut) en kruis. In 1880 wordt in Beuron de nieuwe neoromaanse medaille met haar cirkelstructuren gecreëerd, en ze komt gewoon in de plaats van het zo alom gekende kovel-type, dat uiteindelijk bijna volledig wordt verdrongen... en dit nieuwe type domineert heden nog steeds!

Voorals sinds 1980 (1500ste verjaardag van de geboorte van Benedictus) werden nieuwe gelegenheidstypen ontworpen, waaronder de meest benedictijnse, nl. de medaille van Dom Georges Saget *osb* uit Solesmes (Frankrijk) die ongeëvenaard blijft in eenvoud, monastiek-zijn en die toch zo modern, benedictijns en... prachtig is!

Gelegenheidsmedailles zijn altijd iets speciaals, zo ook bij onze Benedictus-medailles: verjaardagen van geboorte en overlijden. Merk ook op dat onze Belgische abdij van Maredsous met deze medaille haar eigen accenten legde, zelfs voor haar jubilea.

Ook 'Het Kruis van de Goede Dood' mogen we niet uit het oog verliezen. Het werd massaal verspreid sinds 1880, vandaar dat er steeds een Beuroner-Benedictus-medaille in het kruispunt van de twee balken zit.

Benedictus' tweelingzus, de Heilige Scholastica, wordt aanzien als de eerste benedictines. Het verwondert ons dan ook niet dat de keerzijde van haar medaille eveneens het Benedictuskruis met de beginletters van de bezweringsformules draagt. Hetzelfde valt de Heilige Maurus, de eerste volgeling van Benedictus, te beurt. Dit zijn vrij zeldzame medailles.

De medailles die bij ons voorkomen zijn doorgaans van Franse of Italiaanse makelij en bijna altijd voorzien van Latijnse opschriften, zodat ze nog meer universeel zijn. Nederlandstalige medailles zijn er omzeggens niet: we zouden een groter taalgebied als afzetgebied moeten hebben. Het vervaardigen van Nederlandstalige medailles is thans economisch weinig rendabel.

We maakten kennis met belangrijke medaille-fabrieken zoals L. Penin te Lyon (F), Martineau te Saumur (F), Flambeaux te Bordeaux (F), Germoglio (I) en vermaarde kunstenaars (auteurs) zoals de monniken-kunstenaars van Beuron met Desiderius Lenz *OSB*, Beckers, Fernand Py, Fernand Dubois, Georges Saget *OSB*, Niel Steenbergen en Frère Lazare *MB*.

Vandaag de dag zijn religieuze medailles minder in trek en minder in de mode, ook al zorgde het jubileumjaar 1980 hierin even voor een opleving.

Wij hopen met deze studie onze rij van *Bijdragen tot de religieuze numismatiek* met een omvangrijk hoofdstuk *Benedictus* vervolledigd te hebben, en tevens hopen we stellig de interesse tot deze penningen en medailles bij menig numismaat en liefhebber aan te wakkeren, *Sanctus Pater Benedictus, Monachorum Patriarcha*, ter ere.

Mijn oprechte dank gaat uit naar de verzamelaars die mij hun medailles en penningen ter beschikking stelden en in 't bijzonder naar de abdij Keizersberg te Leuven (met zijn erudiete bibliothecaris), waar ik al meer dan dertig jaar zo welkom ben. Deze tiende *Bijdrage tot de religieuze numismatiek* draag ik haar uit genegenheid en dankbaarheid op. Ik dank hierbij ook heel bijzonder de redactie van het Jaarboek die opnieuw de *lay-out* van deze bijdrage zo nauwkeurig uitwerkte.

ten Langveld, B-3303 Hakendover (Tienen) – Pasen 2009.